

Н. Гражевська, д-р екон. наук, проф.
ORCID ID 0000-0003-2549-8055,
В. Осецький, д-р екон. наук, проф.
ORCID ID 0000-0001-5104-1070,
А. Ходжаян, д-р екон. наук, проф.
ORCID ID 0000-0002-3015-1016,
В. Куліш, канд. екон. наук, асист.
ORCID ID 0000-0002-5919-2823

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЇХНЬОГО ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Проаналізовано основні підходи до розуміння поняття "реіндустріалізація", визначено основні риси економічної політики реіндустріалізації в умовах відновлення та розвитку промислового потенціалу країн світу. За результатами ієрархічного кластерного аналізу розподілу країн світу щодо рівня реіндустріалізації національних економік сформовано п'ять основних груп країн. До країн-лідерів, які орієнтуються на високотехнологічні галузі, належать: Китай, Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії, Сполучені Штати, Франція, Швейцарія, Японія та ін. За результатами кластерного аналізу Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації економіки. На основі результатів дослідження обґрунтовано необхідність та визначено основні механізми активізації реіндустріального оновлення вітчизняної економіки. Проведено порівняння результатів економічного розвитку за умов орієнтації на агросектор та за умов застосування реіндустріальної концепції соціально-економічного розвитку. Показано, що за умов реалізації економічної політики реіндустріалізації Україна може досягнути зростання економіки в 5 разів до 2045 р.

Ключові слова: реіндустріалізація, національна економіка, промисловий потенціал, економічна політика реіндустріалізації, реіндустріальна концепція соціально-економічного розвитку.

ВСТУП. Характерною ознакою розвитку світової економіки останніх десятиліть є орієнтація національних господарських систем на реіндустріалізацію промислового сектору, а саме: відновлення та реалізація промислового потенціалу з акцентом на пріоритетності високотехнологічного та інноваційного виробництва. Такий підхід став результатом усвідомлення необхідності подолання негативних ефектів деіндустріалізації та кризових явищ ХХ-ХХІ ст. Підвищення вартості ресурсів (робочої сили, землі, нафти та ін. енергоносіїв), а також збільшення транспортних і логістичних витрат, спровокувало активне перенесення виробничих потужностей розвинених країн світу ближче до основних ринків збуту (reshoring, англ. *reshoring*). Згідно з даними ЮНКТАД у період з 2013 по 2018 рр. більше 80 країн світу обрали курс на реіндустріалізацію національної економіки та ухвалили офіційні стратегічні документи стосовно промислового розвитку. При цьому серед країн, що обрали промислове відновлення і в сукупності акумулюють близько 90 % світового ВВП, є як розвинені країни, так і країни, що розвиваються [1].

Зауважимо, що основою та підґрунтям для пошуку нових форм індустриального прориву стало уповільнення темпів економічного розвитку так званих "постіндустріальних" національних економік та економічні здобутки країн, орієнтованих на індустриальний тип економічного зростання. Саме тому сьогодні дедалі більшу увагу дослідників привертає концепція реіндустріалізації національної економіки країн світу. У зв'язку з цим відбувається активізація наукових досліджень у цій царині та переорієнтація в цьому напрямі стратегічних програм розвитку національних економік провідних країн світу. У програмних документах закріплюється орієнтація на інноваційний розвиток національних економік, впровадження і використання високих технологій та реалізація основних досягнень Четвертої промислової революції.

На сьогодні проблеми реіндустріалізації національних економік як світової тенденції актуалізуються вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Зокрема, Ю. Кіндзерський досліджує питання повоєнного відновлення промисловості та виклики реіндустріалізації України [2].

Проблематика індустриальної модернізації економіки України перебуває в полі зору дослідників Інституту економіки промисловості НАН України [3]. В. Галасюк обґрунтував основні напрями та механізми відбудови національної економіки, інноваційної реіндустріалізації економіки України [4]; А. Ігнатюк, А. Ходжаян з позицій системно-структурного підходу наголошують на необхідності реалізації комплексної структурної політики з обґрунтування нових галузевих пріоритетів розвитку як детермінанти реіндустріалізації економіки України [5]. У монографії "Економічний розвиток України: концептуальні засади та інституційний вимір" [6] розглянуто основні орієнтири прогресивного соціально-економічного розвитку України.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових та аналітичних робіт, присвячених різностороннім аспектам впровадження та реалізації концепції реіндустріального розвитку, проблеми реіндустріалізації національних економік, відновлення та розвитку їхнього промислового потенціалу, визначення місця та перспектив реіндустріалізації України в умовах сучасних глобальних викликів і загроз висвітлені недостатньо. Саме тому дослідження основних тенденцій і механізмів реіндустріального розвитку національних економік на основі їхнього компаративного аналізу, зокрема оцінювання кластерного розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації та визначення місця України серед них, має важливе теоретичне і практичне значення. Особливо слід наголосити на актуальності ґрунтовного аналізу зазначених проблем в умовах воєнного часу та післявоєнного розвитку економіки України, пов'язаного з відновленням виробничих потужностей та їх модернізацією із залучення нових високих технологій.

Метою статті є компаративний аналіз національних економік за рівнем реіндустріалізації в умовах відновлення та розвитку їхнього промислового потенціалу та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо активізації економічної політики реіндустріального оновлення вітчизняної економіки.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Уперше в науковий обіг поняття "реіндустріалізація" у 1968 р. ввів ізраїльсько-американський професор Амітай Етціоні [7, 8]. Вчений виходив з того, що "потреба у зміцненні виробничих

© Гражевська Н., Осецький В., Ходжаян А., Куліш В., 2023

можливостей Америки широко визнана в наші дні. Хтось називає це активізацією; хтось визначає як оновлення. Я ввів термін реіндустріалізація. Але незалежно від назви, теза полягає в тому, що економічні проблеми сягають глибше, ніж висока інфляція, безробіття та процентні ставки; що після десятиліть державного та приватного надмірного споживання та недостатнього інвесту-

вання економічний фундамент – інфраструктура та сектор капітальних товарів – був занедбаний і потребує національної уваги та інвестицій" [8]. Слід зауважити, що на сьогодні в науковій літературі наявна велика кількість визначень поняття "реіндустріалізації". Основні підходи до трактування зазначеного поняття представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Визначення поняття "реіндустріалізація" в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників

Рік	Автори	Визначення
1984	Джордж Міллер та ін.	поєднання дій держави, підприємницького сектору та науково-освітньої сфери з метою розробки, координації та впровадження єдиної промислової політики, яка була б спрямована на відновлення промислового потенціалу та зростання економіки країни [9, с. 1–4].
2004	Геке Хосперс	збереження традиційної структури регіональної економіки [10]
2012	Жан-Люк Гаффар	реорганізація промислової системи, за яку відповідає національна промислова політика, зокрема за рахунок розвитку малих та середніх підприємств. Ідеться про створення чи відтворення "ефективної промисловості, яка поєднує стабільне місцеве закріплення з міжнародною фрагментацією виробничих процесів" [11]
2013	Ерік Хайман, Стефан Веттер	збільшення частки виробничого сектору у структурі ВВП шляхом проведення комплексної державної промислової, фінансової та енергетичної політики, а також за рахунок повернення виробничих потужностей, раніше винесених у країни, що розвиваються, з метою скорочення витрат [12]
2015	Вячеслав Ляшенко, Євген Котов	перехід до системи гнучкого виробництва, пристосованого до динаміки змін сучасного світу та змін кон'юнктури ринку, а локомотивом таких системних змін є модернізація та переоснащення виробничих потужностей, їх повернення, перенесення із Китаю, країн Азії [13]
2020	Марина Волосюк	система заходів, методів та інструментів нової державної промислової політики, спрямованої на реалізацію завдань щодо оновлення існуючої структури промисловості за рахунок формування і розвитку галузей п'ятого та шостого технологічних устроїв, забезпечення прискорення інноваційно-технологічного розвитку традиційних галузей, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на глобальному індустріальному ринку [14]
2021	Вячеслав Ляшенко	для розвинених країн реіндустріалізація – це насамперед повернення промислового виробництва, яке було свого часу вивезено в інші країни; для України вона сприймається як модернізація, тобто відновлення економіки після деіндустріалізації її в ході ринкових реформ на базі сучасних технологій п'ятого та шостого технологічних устроїв на тлі Індустрії 4.0, цифровізації та смарт-спеціалізації [15]

Джерело: розроблено авторами за [9–15].

МЕТОДОЛОГІЯ. Методологічну основу представленого дослідження формують загальнонаукові та специфічні методи наукового дослідження економічних явищ і процесів. Зокрема, серед загальнонаукових методів використано комплексний і системний підходи, метод аналізу та синтезу, індукції та дедукції, описовий метод, метод спостереження, порівняння, хронології, періодизації тощо. З метою порівняльного аналізу національних економік за рівнем реіндустріалізації було використано економетричний аналіз та моделювання. Зокрема, було використано програмне забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22 для визначення кластерного розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації. Під час кластеризації було обрано ієрархічний тип

кластерної моделі, використано метод зв'язку Уорда, за інтервальну шкалу обрано квадрат евклідової відстані.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Загалом реіндустріалізацію можна визначити як динамічний процес розвитку національної економіки, який сьогодні набув глобального характеру і зорієнтований на високотехнологічне виробництво, модернізацію промисловості на інноваційно-технологічній базі, реторинг задля посилення конкурентоспроможності країн світу. Слід погодитись з тим, що основними характеристиками реіндустріалізації є розвиток виробничих потужностей, орієнтація на інноваційно-технологічну модернізацію промисловості та високотехнологічні галузі, інвестування інноваційного розвитку тощо [16, с. 139] (табл. 2).

Таблиця 2. Основні характеристики реіндустріалізації

Основні характеристики реіндустріалізації	
Відновлення потужностей, розбудова та розвиток національного виробництва	Розвиток реального сектору економіки, формування його економічного потенціалу та зростання обсягу і рівня ВВП країни
Зростання частки виробництва високотехнологічної продукції	Покращення структури реального сектору економіки країни із зростанням часток високотехнологічного та середньотехнологічного виробництва
Техніко-технологічна модернізація, забезпечення ресурсами та зростання ефективності їх використання	Техніко-технологічна модернізація, підвищення ролі технологій, переоснащення виробництв із метою найбільш ефективного використання кадрових, матеріально-технічних, технологічних, фінансових та ін. ресурсів
Інвестування в техніко-технологічний розвиток та його фінансування	Інвестування в здійснення інноваційної діяльності, залучення та розширення джерел фінансування інноваційних програм, цільове державне фінансування, венчурне фінансування
Зростання інноваційної активності, нарощування масштабів впровадження інновацій	Зростання інноваційної активності, інтенсифікація інноваційної діяльності та формування "економіки знань"
Розвиток взаємозв'язків та кооперації науки і виробництва	Активне впровадження нових інноваційних продуктів та технологій, що створюються національною науково-дослідною сферою, та активізація взаємозв'язків і взаємодії держави, науки та бізнесу

Джерело: складено авторами за [16, с. 139].

Зауважимо, що реіндустріалізація стала глобальною тенденцією національного господарського розвитку останніх років. Підтвердженням цьому є динаміка показників частки середньо- та високотехнологічної промисловості в країнах світу за період 1990–2020 рр. (рис. 1). Зокрема, за останні 30 років частка середньо- та високотехнологічної промисловості в Швейцарії зросла більш ніж у 1,7 раза. Лідером за даним рівнем високотехнологічного виробництва є Сінгапур із часткою середньо- та високотехнологічної промисловості в 82,1 %. При цьому державна економічна політика країн світу в цій царині

спрямована на відновлення промислового потенціалу; підвищення конкурентоспроможності; розвиток високотехнологічного та середньо-високотехнологічного виробництва; розширене відтворення; інноваційну та технологічну модернізацію економіки, зокрема за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій, нано- та біотехнологій, безвідходного виробництва тощо; розвиток підприємницьких університетів та наукових технопарків, індустріальних парків, посилення співпраці науки, освіти, держави та бізнесу; створення нових робочих місць; рещоринг виробництва; інтелектуалізацію.

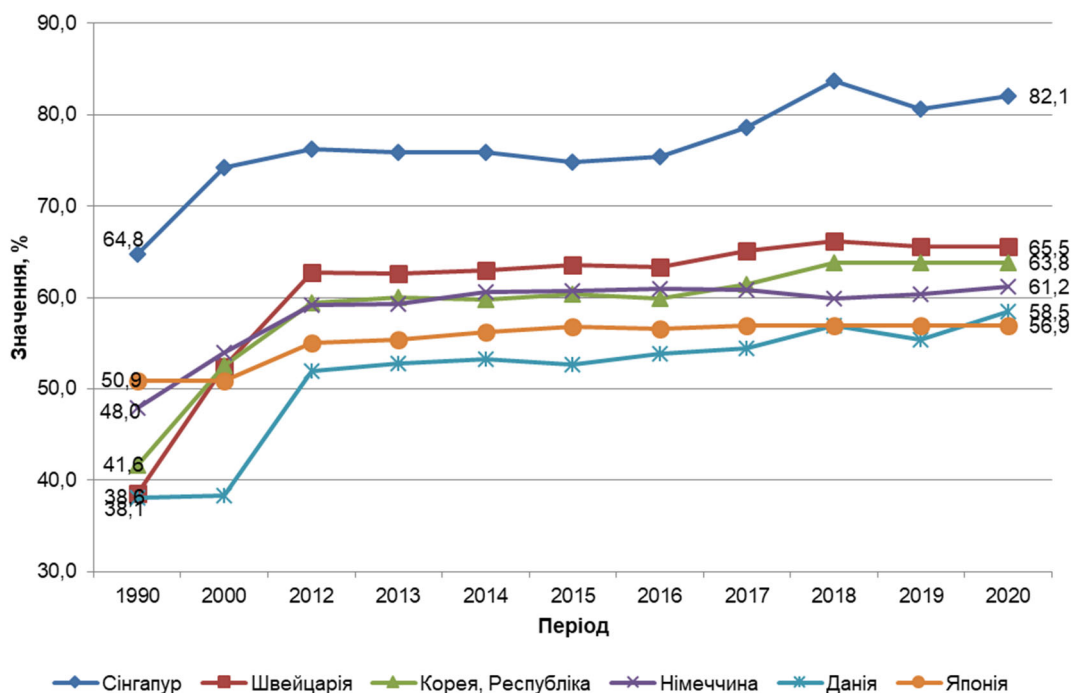

Рис. 1. Динаміка частки середньо- та високотехнологічної промисловості в країнах світу за період 1990–2020 рр., % доданої вартості у виробництві (дані за 2021–2022 роки не опубліковані)

Джерело: розроблено авторами за [17].

З метою компаративного дослідження реіндустріалізації національних економік в умовах відновлення та розвитку їхнього промислового потенціалу було проведено їхній кластерний аналіз за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22. Тип кластерної моделі обрано ієрархічний, оскільки заздалегідь не було відомо, на скільки кластерів поділиться вибірка. При цьому у вибірку було включено 60 країн, а саме: Австралію, Австрію, Азербайджан, Аргентину, Бельгію, Боснію і Герцеговину, Бразилію, Вірменію, Грецію, Грузію, Данію, Естонію, Єгипет, Ізраїль, Індію, Індонезію, Ірландію, Ісландію, Іспанію, Італію, Казахстан, Канаду, Киргизьку Республіку, Китай, Кіпр, Колумбію, Корею, Латвію, Литву, Люксембург, Маврикію, Мексику, Молдову, Монголію, Нідерланди, Німеччину, Норвегію, Велику Британію, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Польщу, Португалію, Румунію, Словацьку Республіку, Словенію, Сполучені Штати Америки, Таїланд, Туреччину, Угорщину, Узбекистан, Україну, Фінляндію, Францію, Хорватію, Чехію, Швейцарію, Швецію, Японію та ін. Вибірка формувалася з урахуванням наявності оприлюднених статистичних даних.

Масив даних, на основі якого проведено ієрархічний кластерний аналіз розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки, містить такі рейтингові змінні:

- промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП) [18];
- переробна промисловість, додана вартість (% ВВП) [19];
- середньо- та високотехнологічне виробництво (% доданої вартості переробної промисловості) [17];
- експорт високотехнологічних продуктів (% від експорту переробної промисловості) [20];
- витрати на дослідження та розробки (% ВВП) [21].

Усі дані взято з офіційного сайту Світового банку за 2021 р., частка середньо- та високотехнологічного виробництва і частка витрат на дослідження та розробки – за 2020 р. (останні представлені дані). Дані за 2022 р. ще не оприлюднено.

При кластерному аналізі було використано метод зв'язку Уорда та інтервальна шкала – квадрат евклідової відстані. На початковому етапі було задано діапазон сценаріїв в 3, 4 та 5 кластерів. Узагальнюювальна таблиця показує, що наявно 48 об'єктів, 100 % визначені (табл. 3).

Таблиця 3. Case Processing Summary

Cases					
Valid		Missing		Total	
N	Percent	N	Percent	N	Percent
60	100,0	0	0	60	100,0

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22.

За результатами кластеризації було отримано дендрограму розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки (рис. 2).

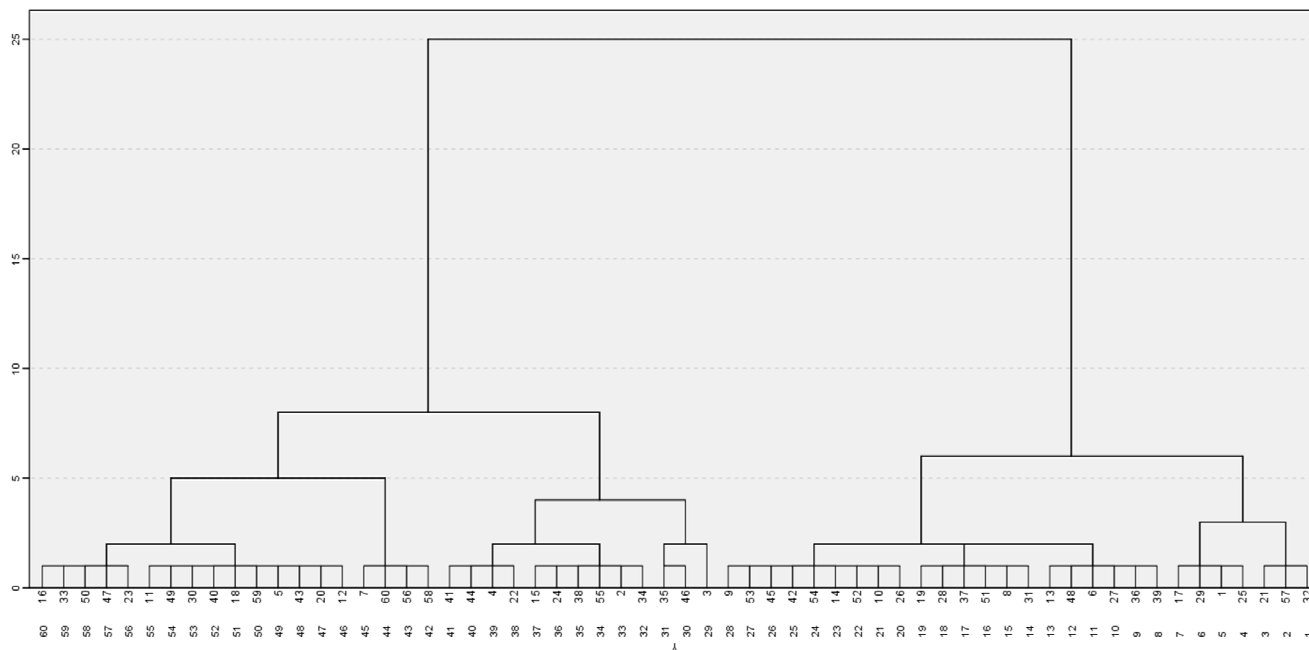

Рис. 2. Дендрограма розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22.

Порівнявши отримані розподіли при три- (країни поділилися на такі групи: 23, 13 і 19 країн), чотири- (7, 13, 19 та 21 країн) та п'ятикластерному рішеннях (4, 13, 15, 21 і 4 країн), було обрано п'ятикластерний розподіл

(табл. 4). Трикластерне та чотирикластерне рішення було відкинуто, оскільки п'ятикластерне формувалося за рахунок поділу груп на суттєво розрізнені за своїми характеристиками.

Таблиця 4. Crosstabulation, Ward Method

		Ward Method				Всього
		1	2	3	4	
Ward Method	1	7	0	0	0	7
	2	0	13	0	0	13
	3	0	0	15	0	15
	4	0	0	0	21	21
	5	0	0	4	0	4
Всього		7	13	19	21	60

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS STATISTICS 22.

У результаті ієрархічного кластерного аналізу було виокремлено 5 основних груп країн за рівнем реіндустріалізації національної економіки (табл. 5).

Таблиця 5. Результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації національної економіки

Кластер	Кількість країн	Країни, які входять в кластер
1	7	Вірменія, Грузія, Ісландія, Казахстан, Киргизька Республіка, Маврикій, Монголія
2	13	Австрія, Азербайджан, Індія, Індонезія, Італія, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Румунія, Словенія, Туреччина, Фінляндія
3	15	Бельгія, Данія, Ізраїль, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія, Словацька Республіка, Сполучені Штати Америки, Угорщина, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція, Японія
4	21	Австралія, Аргентина, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Греція, Естонія, Єгипет, Іспанія, Канада, Кіпр, Колумбія, Латвія, Литва, Люксембург, Молдова, Польща, Португалія, Узбекистан, Україна, Хорватія
5	4	Ірландія, Китай, Корея, Таїланд

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS.

Середні значення показників за кожним кластером наведено в табл. 6.

Таблиця 6. Середні значення показників по групах країн

Кластер	Промисловість (включаючи будівництво), додана вартість (% ВВП)	Переробна промисловість, додана вартість (% ВВП)	Середньо-та високотехнологічне виробництво, (% доданої вартості переробної промисловості)	Експорт високотехнологічних продуктів (% від експорту продукції)	Витрати на дослідження та розробки (% ВВП)
1	26,53	10,90	9,13	15,61	0,54
2	33,87	14,76	39,64	8,81	1,32
3	22,85	14,58	52,63	18,40	2,64
4	22,80	11,82	27,43	9,26	1,01
5	36,11	28,63	50,36	29,75	2,40
Всього	26,53	14,16	35,77	13,56	1,52

Джерело: розроблено авторами за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS.

Отже, за результатами проведеного кластерного аналізу розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки було сформовано 5 основних груп країн, а саме:

1. **Група країн з найвищим рівнем реіндустріалізації економіки (кластер № 5).** Країни цієї групи демонструють найвищі показники за ключовими позиціями, вони орієнтуються на високотехнологічне виробництво і експорт та мають високий рівень фінансування НДР.

2. **Група країн з високим рівнем реіндустріалізації економіки, орієнтованих на високотехнологічне виробництво (кластер № 3):** країни, переробна промисловість яких більшою мірою орієнтується на високотехнологічне виробництво. Однак частка переробної промисловості у ВВП цих країн вдвічі нижча, а частка експорту високотехнологічної продукції більш ніж 1,6 раза нижча, ніж у країнах, які входять до кластера № 5.

3. **Група країн з середнім рівнем реіндустріалізації економіки, орієнтованих на промисловість (кластер № 2).** Це країни з високою часткою промисловості, однак із середнім рівнем (щодо ВВП) середньо- і високотехнологічного виробництва. При цьому показник частки середньо- і високотехнологічного виробництва цих країн більш ніж у 1,3 раза менший за аналогічний показник у країн з високим рівнем реіндустріалізації економіки. Водночас частка експорту високотехнологічної продукції в цій групі країн є найнижчою.

4. **Група країн з низьким рівнем реіндустріалізації економіки (кластер № 4):** країни з низькою часткою переробної промисловості у ВВП, однак відносно вищою часткою середньо- і високотехнологічного виробництва порівняно з країнами, які увійшли до кластера № 1.

5. **Група країн з найнижчим рівнем реіндустріалізації економіки (кластер № 1).** Країни цієї групи характеризуються найнижчими частками переробної промисловості, а також середньо- і високотехнологічного виробництва у ВВП, однак, високим рівнем експорту високотехнологічної продукції.

Аналіз напрямів реіндустріалізації країн-лідерів (кластер № 1) засвідчив, що їхня економічна політика зорієнтована на цифровізацію, інноваційну модернізацію, екологізацію, розвиток високих технологій тощо [1;

22]. Зокрема, країни Європейського Союзу активно інвестують у галузі автомобілебудування, відновлюваної енергетики, аерокосмічної галузі, мікрочіпів, судноплавства та охорони здоров'я. Акцент робиться на посиленні реіндустріалізації та стратегічної автономії Європи. Таким чином, очікується розвиток ключових високотехнологічних промислових секторів та довгострокове зростання економік країн ЄС [23]. При цьому за результати кластерного аналізу Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації економіки (кластер № 4). За цих обставин активізація економічної політики реіндустріалізації набуває особливого значення в умовах її повного відновлення та реалізації євроінтеграційних устремлінь.

За оцінками експертів за період повномасштабної війни українська економіка недоотримала третину ВВП. Середній рівень безробіття сягнув 25-26 %. Унаслідок безпрецедентного масштабу міграції населення Україна втратила 5 млн робочих місць. Загальна оцінка збитків інфраструктури станом на грудень 2022 р становила 138 млрд дол. Сума збитків зруйнованих і пошкоджених великих і середніх підприємств оцінюється на рівні 46,1 млрд дол. Однак найбільші невідновлювальні втрати – це люди, оскільки за існуючими оцінками сьогодні в Україні лишилося близько 30 млн осіб [24]. У цьому контексті масова міграція населення і очікувана поволонерна рецесія світової економіки унеможливають реалізацію ретросценаріїв ресурсного відновлення економіки України, як це було в попередні періоди її посткризових відновлень. У зв'язку з цим зауважимо, що результати дослідження "Економічне відродження через індустріальний розвиток України" [25], у якому було порівняно два шляхи національної соціально-економічної еволюції, а саме: орієнтацію на створення "аграрної наддержави" та реіндустріалізацію, дозволили спрогнозувати такі результати впровадження політики реіндустріалізації: середній темп зростання ВВП при орієнтації на АПК очікується в 0,8 %, а за сценарієм реіндустріалізації – 7 %. Відповідно, за умов застосування політики реіндустріалізації Україна може досягнути зростання економіки в 5 разів до 2045 р. (рис. 3).

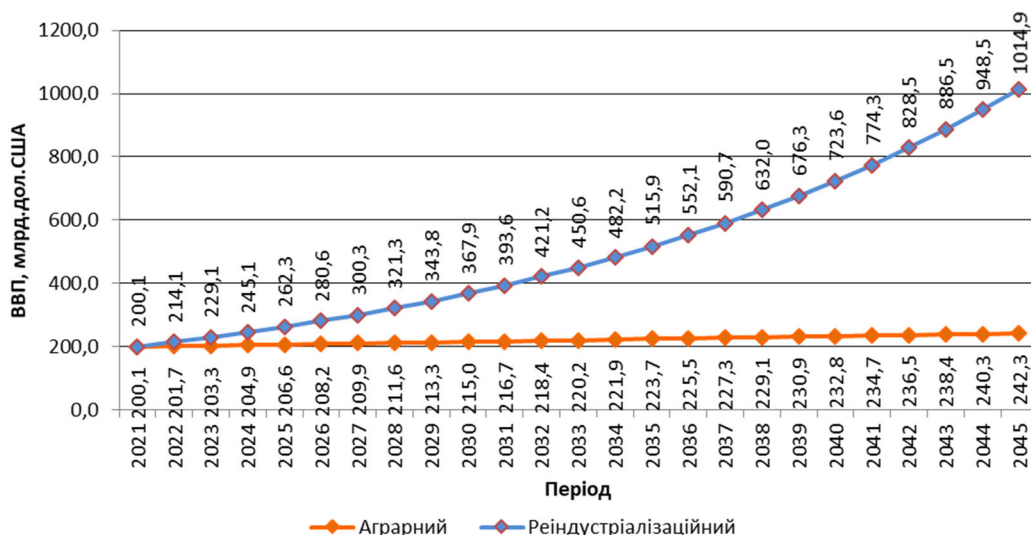

Рис. 3. Сценарії соціально-економічного розвитку України

Джерело: розроблено авторами.

ВИСНОВКИ. Отже, реіндустріалізація національної економіки стала всеохопною глобальною тенденцією останніх десятиліть. При цьому результати ієрархічного кластерного аналізу розподілу країн світу за рівнем реіндустріалізації економіки дозволили сформувати п'ять основних груп країн. До країн-лідерів, які орієнтуються на високотехнологічні галузі, належать: Китай, Німеччина, Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Франція, Швейцарія, Японія та ін. Аналіз досвіду цих країн у сфері відповідної економічної політики засвідчує, що їхніми пріоритетами є інноваційні зрушення, пов'язані з розгортанням Четвертої промислової революції та формуванням неоіндустріальної економіки на основі взаємопроникнення промисловості та науки, що сприяє розвитку інноваційного наукомісткого виробництва [26].

Водночас за результатами кластерного аналізу Україна належить до країн з низьким рівнем реіндустріалізації економіки. За цих обставин повоєнне відновлення і подальша модернізація національної економіки мають бути спрямовані на її реіндустріалізацію з перспективою виходу в лідери постіндустріального розвитку. Це можливо за умови застосування комплексної економічної політики, спрямованої на формування сприятливих фундаментальних і структурних факторів господарського розвитку, а саме:

- збільшення частки високотехнологічного виробництва, зокрема за рахунок залучення інвестицій, впровадження пільг та зменшення податкового навантаження промисловості;
- розширення ємності внутрішнього ринку шляхом стимулювання внутрішніх компонентів сукупного попиту: споживчого та інвестиційного;
- зниження ресурсоемності продукції за рахунок структурної переорієнтації на виробництва з високим вмістом доданої вартості і технологічної переробки;
- формування сприятливого інституційного середовища, зокрема за рахунок удосконалення правового регулювання відносин власності, цифровізації та діджиталізації економіки, спрощення процедур доступу до інфраструктури, розвитку державно-приватного партнерства;

- підвищення якості освіти та науки, збільшення фінансування НДР та інноваційної діяльності, створення бізнес-інкубаторів та індустріальних парків тощо.

Реалізація зазначених факторів реіндустріалізації є особливо нагальним завданням в умовах повоєнної відбудови економіки України. Зasadничою передумовою реалізації вищезазначених чинників реіндустріального оновлення національної економіки має стати активне застосування системних і скоординованих стимулюючих, організаційних та інституційних заходів державного регулювання: нарощення державних витрат для компенсації стиснення споживчого та інвестиційного попиту; забезпечення цінової стабільності; проведення експансіоністської грошово-кредитної і фінансової політики, здешевлення кредитних ресурсів і зниження податкового навантаження на бізнес задля стимулювання інвестицій і зайнятості.

ДИСКУСІЯ. Перспективи подальших наукових досліджень розглянутої проблематики полягають у розробці механізмів впровадження політики реіндустріалізації та адаптації їх до особливостей повоєнного відновлення економіки України. Теоретичною основою такого дослідження, з огляду на співставність масштабів руйнації, може слугувати досвід повоєнного відновлення Західної Європи після Другої світової війни. Виважені реформи, національні плани 1945–1947 років країн Європи, План Маршалла стали основою стратегічного відновлення і зростання повоєнної Європи. Зокрема, для визначення обсягу ресурсів, необхідних для відновлення зруйнованої внаслідок віроломного вторгнення російської федерації економіки України, необхідно вдосконалити методи оцінювання економічних втрат: фізичного і людського капіталу, недоотриманого ВВП тощо. Ревізія економічних втрат та розробка всеохопного плану відновлення і модернізації промислового потенціалу на основі селективної державної політики дозволять ефективно використовувати обмежені національні ресурси і стимулювати залучення іноземних інвестицій відповідно до визначених пріоритетів реіндустріального оновлення економіки України.

Список використаних джерел

1. UNCTAD. World Investment Report 2018 // Investment and New Industrial Policies, 2018. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf (дата звернення 28.12.2022).
2. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 2. С. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
3. Індустріальне майбутнє України: передбачення методами математичного моделювання / В.П. Вишневецький, А.Ф. Дасів, О.О. Охтеня та ін.; за ред. В.П. Вишневецького, НАН України, Ін-т економіки пром-сті. 2022. Київ. 170 с.
4. Галасюк В. В. Механізми й основні напрями державної політики реіндустріалізації економіки України // Формування ринкових відносин в Україні, 2018. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_12_22 (дата звернення 20.12.2022).
5. Khodzhaian A.A., Ignatyuk A. I., Korneev V.V., Khodzhaian A. R. Modeling of the structural shift impact on economic dynamics of Ukraine's development // Наук. вісн. Нац. гірничого ун-ту, 2021. № 2. URL: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-2/170> (дата звернення 28.02.2023).
6. Економічний розвиток України: концептуальні засади та інституційний вимір: монографія / Т. В. Гайдай та ін.; за ред. чл.-кор. НАН України, В.Д. Базилевича. Київ: вид-во Ліра-К., 2022. 430 с.
7. Etzioni A. The father of reindustrialization speaks // The Christian Science Monitor. URL: <http://www.csmonitor.com/1980/10/07/100724.html> (дата звернення 15.01.2023).
8. Etzioni A. Reindustrialization of America // Policy Studies Review, 1983. Vol. 2, № 4. URL: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A152.pdf> (дата звернення 15.01.2023).
9. Miller J. C., Walton T. F., Kovacic W. E., Rabkin J. A. Industrial Policy: Reindustrialization Through Competition or Coordinated Action? // Yale J. on Regulation, 1984. Vol. 2. Issue 1. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol2/iss1/2> (дата звернення 05.01.2023).
10. Hospers G. Restructuring Europe's Rustbelt. The Case of The German Ruhrgebiet // Intereconomics, 2004. № 3.
11. Gaffard J.-L. Compétitivité et développement industriel en Europe // Regards croisés sur l'économie, 2012. Vol. 1 № 11.
12. Heymann E., Vetter S. Europe's re-industrialisation. EU Monitor. EU Integration. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG, 2013.
13. Ляшенко В. І., Котов Є. В. Україна XXI: неоіндустріальна держава або "крах проекту?": монографія. Київ: Інститут економіки промисловості, 2015. 96 с.
14. Волосяк М. В. Реіндустріалізація України як передумова економічного зростання // Бізнес Інформ, 2020. № 4. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-63-70> (дата звернення 10.01.2023).
15. Ляшенко В. І. Реіндустріалізація регіонів – режими та інститути // Академія екон. наук України, 2021. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14-05-2021-reindustrializatsiia-sokr_compressed.pdf (дата звернення 17.01.2023).
16. Ситник Н. С., Шушкова Ю. В. Реіндустріалізація економіки на основі технологічної модернізації: сутнісна характеристика поняття // Наук.-вироб. журн. "Інноваційна економіка", 2019. № 5-6. DOI: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.4.
17. The World Bank. Medium and high-tech Industry (including construction) (% manufacturing value added). URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NVMNF.TECH.ZS.UN&country=#> (дата звернення 05.01.2023).
18. The World Bank. Industry (including construction), value added (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS> (дата звернення 05.01.2023).
19. The World Bank. Manufacturing, value added (% of GDP) URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS> (дата звернення 05.01.2023).
20. The World Bank. High-technology exports (% of manufactured exports). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (дата звернення 05.01.2023).
21. The World Bank. Research and development expenditure (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?view=chart> (дата звернення 05.01.2023).
22. Осецький В. Л., Куліш В. А. Цифрова модернізація в умовах циклічності соціально-економічного розвитку // Ефективна економіка, 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9898>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.18>.
23. Deloitte Insights. Looking ahead: Global economic outlook for 2023. URL: <https://www2.deloitte.com/uk/en/insights/economy/spotlight/global-economic-outlook-2023.html> (дата звернення 08.01.2023).
24. Ми – Україна. Ціна російської агресії: що втратила економіка України за рік війни // Новини. URL: <https://weukraine.tv/tsina-rosijskoji-agresiyi-shho-vtratyla-ekonomika-ukrayiny-za-rik-vijny/> (дата звернення 23.02.2023).
25. Економічне відродження через індустріальний розвиток України / В. Власюк, А. Максютя, С. Поважнюк та ін. Харків: Повнокопір, 2020. 432 с. URL: <https://bit.ly/2FLZi8H> (дата звернення 08.11.2022).
26. Trade and Development Report 2019. URL: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2526> (дата звернення 07.03.2023).

Received: 01/03/2023

1st Revision: 28/03/2023

Accepted: 29/04/2023

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project.

N. Grazhevska, Dr. Sci. (Econ.), Prof.

ORCID ID 0000-0003-2549-8055,

V. Osetskyi, Dr. Sci. (Econ.), Prof.

ORCID ID 0000-0001-5104-1070,

A. Khodzhaian, Dr. Sci. (Econ.), Prof.

ORCID ID 0000-0002-3015-1016,

V. Kulish, PhD (Econ.), Assist.

ORCID ID 0000-0002-5919-2823

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE REINDUSTRIALIZATION OF NATIONAL ECONOMIES IN THE CONTEXT OF THE RESTORATION AND DEVELOPMENT OF THEIR INDUSTRIAL POTENTIAL

The article, the purpose of which is a comparative analysis of the reindustrialization of national economies, analyzes the main approaches to understanding the concept of "reindustrialization", identifies the main features of the economic policy of reindustrialization in the context of the restoration and development of the industrial potential of the countries of the world. The main characteristics of reindustrialization are the restoration of production capacities, orientation towards high-tech production, innovative and technological modernization of production, and the development of collaboration between science and production. Based on the results of a hierarchical cluster analysis of the distribution of countries of the world according to the level of reindustrialization of national economies, five main groups of countries have been formed. The group of leading countries focusing on high-tech industries includes China, Germany, Great Britain, the United States, France, Switzerland, Japan, and others. Ukraine, according to the results of cluster analysis, is included in the block of countries with a low level of reindustrialization of the economy. The share of medium- and high-tech production for this group is almost two times less than that of highly reindustrialized ones. Based on the results of the study, the necessity is substantiated and the main mechanisms for enhancing the reindustrial renewal of the domestic economy are determined. A comparison of the results of economic development in the orientation to the agricultural sector and the application of the reindustrial concept of socio-economic development is carried out. It is shown that with the implementation of the economic policy of reindustrialization, orientation to the high-tech sector, digitalization, and digitalization, Ukraine can achieve economic growth by 5 times by 2045.

Keywords: reindustrialization, state economy, industrial potential, economic policy of reindustrialization, reindustrial concept of socio-economic development.

References (in Latin): Translation / Transliteration / Transcription

1. UNCTAD (2018). World Investment Report 2018. Investment and New Industrial Policies Retrieved from: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf (accessed 28.12.2022).
2. Kindzerskyi Yu. (2022) Povoienne vidnovlennia promyslovosti Ukrainy: vyklyky ta osoblyvosti polityky. *Ekonomichnyi analiz*. Tom 32. № 2. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.

3. Vyshnevskiy V.P., Dasiv A.F., Okhten O.O. ta in (2022) Industrialne maibutnie Ukrainy: peredbachennia metodamy matematychnoho modeliuvannya / za red. V.P. Vyshnevskoho; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv, 170 s.
4. Halasiuk V. V. (2018) Mekhanizmy y osnovni napriamy derzhavnoi polityky reindustrializatsii ekonomiky Ukrainy. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. № 12. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_12_22 (accessed 20.12.2022).
5. Khodzhaian A.A., Ignatyuk A. I., Korneev V.V., Khodzhaian A. R. (2021) Modeling of the structural shift impact on economic dynamics of Ukraine's development. *Naukovyi zhurnal "Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu"*. № 2. URL: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-2/170> (accessed 28.02.2023).
6. Haidai T.V. ta in. (2022) Ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: kontseptualni zasady ta instytutsiyni vymir : monohrafiia / Za red. chl.-kor. NAN Ukrainy, V.D. Bazylevycha. Kyiv : Vydavnytstvo Lira-K. 430 s.
7. Etzioni A. The father of reindustrialization speaks. *The Christian Science Monitor*. Retrived from: <http://www.csmonitor.com/1980/1007/100724.html> (accessed 15.01.2023).
8. Etzioni A.. (1983) Reindustrialization of America. *Policy Studies Review*, Vol. 2, No.4. Retrieved from: <http://www2.gwu.edu/~ccps/etzioni/A152.pdf> (accessed 15.01.2023).
9. Miller J. C., Walton T. F., Kovacic W. E., Rabkin J. A. (1984). Industrial Policy: Reindustrialization Through Competition or Coordinated Action? *Yale Journal on Regulation*. Vol. 2. Issue 1. Retrieved from: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol2/iss1/2> (accessed 05.01.2023).
10. Hospers G. (2004) Restructuring Europe's Rustbelt. The Case of The German Ruhrgebiet. *Intereconomics*. №3.
11. Gaffard J.-L. (2012) Compétitivité et développement industriel en Europe. *Regards croisés sur l'économie*, 1 №11.
12. Heymann E., Vetter S. (2013) Europe's re-industrialization. EU Monitor. EU Integration. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG.
13. Liashenko V. I., Kotov Ye. V. (2015) Ukraina KhKhI: neoindustrialna derzhava abo "krakh proektu?": monohrafiia. Kyiv: Instytut ekonomiky promyslovosti, 96 s.
14. Volosiuk M. V. (2020) Reindustrializatsiia Ukrainy yak peredumova ekonomichnoho zrostantia. *Biznes Inform*. №4. Retrieved from: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-63-70> (accessed 10.01.2023).
15. Liashenko V.I. (2021) Reindustrializatsiia rehioniv – rezhymy ta instytuty. Akademiia ekonomichnykh nauk Ukrainy. Retrieved from: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/14-05-2021-reindustrializatsiia-sokr_compressed.pdf (accessed 17.01.2023).
16. Sytnyk N.S., Shushkova Yu.V. (2019) Reindustrializatsiia ekonomiky na osnovi tekhnolohichnoi modernizatsii: sutnisna kharakterystyka poniattia. *Naukovo-vyrobnychiy zhurnal Innovatsiina ekonomika*. 5-6'2019 [80]. DOI: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.4.
17. The World Bank. Medium and high-tech Industries (including construction) (% manufacturing value added). Retrieved from: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NV.MNF.TECH.ZS.UN&country=#> (accessed 05.01.2023).
18. The World Bank. Industry (including construction), value added (% of GDP). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS> (accessed 05.01.2023).
19. The World Bank. Manufacturing, value added (% of GDP) URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS> (accessed 05.01.2023).
20. The World Bank. High-technology exports (% of manufactured exports). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (accessed 05.01.2023).
21. The World Bank. Research and development expenditure (% of GDP). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?view=chart> (accessed 05.01.2023).
22. Osetskyi V. L., Kulish V. A. (2022) Tsyfrova modernizatsiia v umovakh tsyklichnosti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku. *Efektivna ekonomika*. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9898>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.18>.
23. Deloitte Insights. Looking ahead: Global economic outlook for 2023. Retrieved from: <https://www2.deloitte.com/uk/en/insights/economy/spotlight/global-economic-outlook-2023.html> (accessed 08.01.2023).
24. My-Ukraina. Novyny Tsina rosiiskoi ahresii: shcho vtratyta ekonomika Ukrainy za rik viiny. Retrived from: <https://weukraine.tv/tsina-rosijskoyi-agresiyi-shho-vtratyta-ekonomika-ukrayiny-za-rik-viiny/> (accessed 23.02.2023).
25. Vlasniuk V., Maksuta A., Povazhniuk S. ta in. (2020) Ekonomichne vidrodzhennia cherez industrialnyi rozvytok Ukrainy. Kharkiv: Povnokolir, 432 s. Retrieved from: <https://bit.ly/2FLZi8H> (accessed 08.03.2023).
26. Trade and Development Report 2019 Retrieved from: <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2526> (accessed 07.03.2023).